

NÉPÜNK ÉS NYELVÜNK

A SZEGEDI ALFÖLDKUTATÓ BIZOTTSÁG

NÉPRAJZI, TÁRSADALOMRAJZI, NYELVÉSZETI ÉS IRODALOMTÖRTÉNETI SZAKOSZTÁLYAINAK
ÉS A SZEGEDI EGYETEM BARÁTAINAK EGYESÜLETE TÁMOGATÁSÁVAL MEGJELENŐ

KÖZÉRDEKŰ FOLYÓIRAT

SZERKESZTI

BIBÓ ISTVÁN

SZEGED

KIADJA A SZEGEDI ALFÖLDKUTATÓ BIZOTTSÁG

1935

egérfogó egeret fog és a *faltörő* falat tör, ezért az ilyen emberek nyelvérzéke szerint a *törköly-nyomó*-beli *törköly* szó is csak azt jelenthette, amit ez a *nyomó* nyomott, vagyis a szőlőnek (almának stb.-nek) héját, magját, szárát, rostját. A Nádor-kódexben pl. ennek megfelelően már azt olvassuk, hogy: „A pokolba ol nagy szorosság lészen, mint a sajtóba igön megszorétott *szőlő-törköl*“ (NySz.). Csakis így, a nyelvérzéknek ilyen tévedése következtében kaphatta a *törköly* szó ezt az újabb 'bizonyos gyümölcsök vagy magvak kisajtolt héja, szára, rostja' jelentését. Mivel pedig ezzel a jelentéssel nagyon alkalmas volt e különféle eredetű és összetételű anyagok egységes elnevezésére, ezért ez az új jelentése csakhamar országszerte elterjedt. Ezzel párhuzamosan pedig eredeti 'sajtó, prés' jelentésének fokozatosan egyre nagyobb területen el kellett avulnia. Kellott azért, mert kivétel nélküli jelentéstani törvény az, hogy egy többjelentésű szónak az a jelentése, melyet valamely egyjelentésű szóval is kifejezhetünk — okvetetlenül elavul. (L. erről bővebben HORGER: A Nyelvtud. Alapelvei 148. §. és A Magy. Igerag. Tört. 271. §). Egészen természetes, hogy a *törköly* szó 'bizonyos gyümölcsök vagy magvak kisajtolt héja, szára, rostja' jelentésének keletkezése után régibb 'sajtó, prés' jelentése is, mert ezt a fogalmat az egyjelentésű *sajtó* vagy *prés* szavakkal is ki lehetett fejezni, a fennebbi szabály szerint elavult. *Horger Antal.*

Kun nyelvtörődékeink gyűjtése.

Török nyelvekkel foglalkozó tudósaink nem nagy ködvét mutatnak az Alföldünkön törődékesen megmaradt kun nyelvemlékek iránt. Senki sem foglalkozott az összegyűjtésükkel, valószínűleg azért, mert a nyelvhasználat torzító hatása csodálatosan elferdítette ezeket az itt-ott még élő nyelvmaradványokat.

Azt hiszem azonban, hogy ez a nyelvtorzulás nem lehet ok arra, hogy egy régi ethnikum tünedező utolsó nyomaival ne törődjünk. Szaktudományi szempontból talán nem is sejtjük még, hogy mi haszna lehet e furesa régiségek megmentésének. E sorok írója azonban, mint természetbúvár, úgy látja, hogy valamiképpen olyanok ezek, mint a kihalt állatfajok. Ha már nem lesznek, ki tudja mennyire bánni fogjuk, hogy gondatlanul pusztulni hagytuk őket.

Nagyon szeretném a Kis és Nagy Kunság művelt közönségét megnyerni az iránt, hogy próbáljanak még a maguk környezetében eddig ismeretlen töredékeket fölkeresni. Ennek a kutatásnak a szolgálatában közlöm az alábbiakat.

A legismertebb kun nyelvtöredék a kun miatyánk. Az irodalomban több változata szerepel és megemlíti azt a két leírt példányt, amely két helyen, közgyűjteményekben állítólag megvan. Névszerint is tudják, ki volt az utolsó kun, aki még könnyv nélkül el tudta mondani. Nagyon valószínűnek tartom ezzel szemben, hogy ma is tudják azt egyes helyeken. Tanúságul fölhozom Csikós Tóth András rajztanár és illusztrátor barátomat, kedves munkatársamat, aki Túrkevi születésű és jelenleg Nagy-Kőrösön tanár. Tőle, néhány évvel ezelőtt, ilyen formában vettem át a kun miatyánkot:

Bézen Atamáz: Kemze kekete szen lészen szen adon;
 Dösön szen küklön: niejegen gerden.
 Ali kekete bézen akomozne pitbütür küngön.
 Iltme bezne, ménemezne, neszten bezde, jermez bezge utroger-
 lgenge.
 Iltme bezne oldsamanna kutkor bezge oldsamanga.
 Szen bár szony bo kaesali bo csonigi tengeri — Ámen.

Hogy melyik a régibb és helyesebb szöveg, azt bírálják el a hozzáértők.

Kun Szentmiklóson 1933 februáriusában egy borköszöntőt hallottam, amely szintén kun szavakból szerkesztődött. Némelyek a faluban, talán tréfásan, kun miatyánknak is mondták. Szövege Farkas Zsigmond ottani gazda elmondása szerint a következő:

Gézum kolomász
 Kezde kuze
 Szellárum dellárum
 Nezegegerge,
 Bort nem inni, veszteg élni,
 Obzeteller — Ámen.

Akik ilyen nyelvszövegek gyűjése iránt érdeklődnek, hallgassák ki a javasasszonyok ráolvasásait és a társasjátékok játszó gyermekek játékverseit, azok közt is találhatnak még kunsági területen egyes adatokat.

Szilády Zoltán.